

SZÁSZ ANIKÓ*

Szászrégen mezőváros 1540–1600 között**

A Mezőség keleti szélén, a Maros partján fekvő Szászrégen első említését 1228-ból ismerjük. Akkor II. András a Tomaj nemzetségből származó Losonci Dénes tárnokmesternek adományozta Széplakot tartozékaival együtt, mely egy nagy területet jelentett Kolozs és Torda vármegyében, Szászrégentől észak-északkeleti irányban. A több ágra (Losonci, losonci Dezső vagy Dezsőfi és losonci Bánffy) szakadt család a legtekintélyesebbek közé számított, mind vagyoni szempontból, mind a közéletben betöltött szerepe folytán. Később, 1319-ben is a Losonci testvérek osztozkodtak a Szászrégenhez tartozó birtokokon (25 birtok, köztük Marosvécs, Dextrád, Széplak).¹ A helybeli Szűz Mária-templomot kegyúrként Losonci Tamás építtette 1330-ban,² ezt követően, 1384-ben Losonci Dezsőfi László erdélyi vajda Rómában engedélyt szerzett magának a pápától arra, hogy a szászrégeni plébániatemplom mellé ágostonos kolostort építhessen, az utóbbi azonban nem valósult meg.³

A mezőváros a későbbiekben is magánföldesúri település maradt. Több birtoküggyellett kapcsolatos oklevelet ismerünk a 15. századból,⁴ illetve a 16. század elejé-

* Szász Anikó (1976) – történész, tudományos munkatárs, PhD, EME Kutatóintézet, Kolozsvár. szasz.aniko@eme.ro

** Jelen tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj támogatásával készült.

¹ Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*. I–III, V. Bp. 1890–1913. V. 67–68, 791–797; *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*. Hgg. Franz Zimmermann et al. I–VII. Hermannstadt–Buk. 1892–1991. (a továbbiakban Ub) I. 56. sz.; *Erdélyi okmánytár. Oklevelek, levelek és más írásos emlékek Erdély történetéhez*. Regesztákban jegyzetekkel közléteszi Jakó Zsigmond. [A III. kötettől W. Kovács András és Hegyi Géza közreműködésével]. I–V. Bp. 1997–2021. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai. II: Forráskiadványok 26, 40, 47, 53, 60.) (a továbbiakban EOkm) II. 340, 342. sz.

² Entz Géza: *Erdély építészete a 14–16. században*. Kvár 1996. (A továbbiakban Entz: Erdély építészete). 32–33.

³ Jakó Zsigmond: *Három erdélyi vajda Zsigmond király korában = Uő: Társadalom, egyház, művelődés. Tanulmányok Erdély történelméhez*. Bp. 1997. 59–60.

⁴ *Oklevéltár a Tomaj-nemzetségbeli losonczy Bánffy család történetéhez*. Szerk. Varjú Elemér–Iványi Béla. I–II. Bp. 1908–1928. (a továbbiakban BánfOkl) I. CCCCLXXI. sz.; II. XXVIII. sz., CXXXVIII. sz.; Entz: Erdély építészete 453–454; *A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289–1556)*. Kivonatokban közléteszi és a bevezető tanulmányt írta Jakó Zsigmond. I–II. Bp. 1990. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai. II: Forráskiadványok 17. – A továbbiakban KmJkv) I. 2450. sz.; BánfOkl II. CXC, CCLXXVII, CCLXXVIII. sz.

ról,⁵ ezekben birtokosként – más nemesi családok mellett – leggyakrabban a Losonci, losonci Bánffy vagy Bánffylosonci család neve szerepel. A 16. században a család több (nagyfalui, bonchidai, magyarói, berecktelki) ága birtokolta egyidejűleg a régeni részjóságot a hozzá tartozó falvakkal együtt, felosztva azokat egymás között. Ismeretes, hogy a család a következő századokban is megtartotta pozícióját a mezővárosban.⁶ Nem ismerjük a település és a birtokosok kapcsolatának részleteit, de a földesurak gyakran cserélődtek öröklés, adásvétel, osztozkodás stb. következtében. Az 1540–1600 közötti időszakból fennmaradt, viszonylag kisszámú és többnyire kiadatlan oklevél közül néhányat célszerűnek tartunk bővebben bemutatni. Nagyfalui Bánffy Gáspár Régen oppidumban és a hozzá tartozó birtokokban levő részeit 1540 előtt 650 forinton elzalogosította rokonainak, bonchidai Bánffy Lászlónak, Miklós-nak és Mihálynak. 1540-ben Miklós az említett javakat – a gledenit és nagycégi részjóságok kivételével – bizonyos feltételekkel visszaengedte Gáspárnak.⁷ 1553-ban a nagyfalui Bánffy család néhány férfitagja (Miklós, fiai, János, Boldizsár, Tamás és Miklós, továbbá István és fia, Farkas) kiegyezett a család leányágának képviselőivel. A köztük zajló per oka az volt, hogy Miklós és István az éjszaka csendjében elfoglalta Valkó várát, a várnagyot pedig megölte. Az alperesek, tudatában a rájuk váró súlyos ítéletnek, a valkói vártartományban (36 birtok), a Bánffyhunyad és Szászrégen mezővárosokban, valamint a hozzá tartozó falvakban (18, illetve 12) levő részeit a leányágnak inscribálták.⁸

1569-ben magyarói Bánffy Pál peres úton kérte vissza Bánffy Farkastól a családi birtokokra vonatkozó okleveleket, mivel azokat az utóbbi apja, István elvitte a bánffyhunyadi házból. A szóban forgó oklevelek a Kolozs, Doboka és Torda vármegyei javakra vonatkoztak, utóbbi területén a következőket sorolták fel: Régen mezővárosban, illetve Magyarrégen, Berecktelke, Magyaró, Holtmaros, Nagyoroszfalu, Füleháza, Déda, Liget, Molnosfalu birtokokban, valamint Mentővár-alja prédiumban levő részjóságok.⁹ Az 1573-as és 1575-ös Torda vármegyei összeírások alapján a 18

⁵ KmJkv II. 3196, 3519, 3723, 3870, 4546, 4550. sz.

⁶ Ezt bizonyítják a 16. századi oklevelek 17. és 18. századi átírásai is. Pl. A Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Hivatala, Kolozsvár (a továbbiakban KNLt), Bánffy család levéltára, 2 sor., 2. alsor., fasc. KK. nr. 19. Vö. 41. jegyzet.

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár. Országos Levéltár (a továbbiakban MNL OL), Kolozsmonostori konvent hiteleshelyi levéltára, F 17. Cista comitatum (a továbbiakban F 17). Comitatus Tordensis (a továbbiakban Comit. Tord), B. 61.

⁸ *Az erdélyi képtalan jegyzőkönyvei 1222–1599*. Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Bogdándi Zsolt–Gálfy Emőke. Kvár 2006 (Erdélyi Történelmi Adatok VIII. 1. Szerk. Jakó Zsigmond). (A továbbiakban ErdKápjkv). VIII. 1. 179. sz.

⁹ Kolozs vármegyében Bánffyhunyad mezővárosban és 24 birtokokban levő részek, Doboka vármegyében a borsai, bonchidai és válaszüti részjóságok. KNLt Bánffy cs lt, 2. sor., 2. alsor., fasc. UU. nr. 17.

portával rendelkező Bánffy Pál a vármegye középbirtokosai közé tartozott.¹⁰ Az ő halála után, 1578-ban az örökösök felosztották az őket illető ottani részjóságokat, a család ezen ágának ekkor Bánffyhunyadon, Borsán, Kozárváron, Berecktelkén és Magyarón voltak nemesi udvarházai.¹¹

1586-ban Báthory Zsigmond néhai bonchidai Bánffy Isván fiai, Farkas tanácsúr és Kristóf számára új adománylevelet állított ki a Szászáregén mezővárosban és 12 birtokban levő részeikre.¹² 1593-ban pedig magyarói Bánffylosonci Boldizsár tanácsúr és Torda vármegye ispánja végrendeletében bizonyos feltétellel 8000 forinton feleségének, Patócsi Erzsébetnek kötötte le a Szászáregén mezővárosban és 12 Torda, illetve Kolozs vármegyei faluban (Magyaró, Holtmaros, Nagyoroszfalu, Magyarrege, Berecktelke, Déda, Füleháza, Liget, Tapolca, Monor, Gleden, Nagycég) levő saját részbirtokait, a magyarói nemesi udvarházát, amelynek kőből való megépítésére az említett összeget költötte. Hozzátette, hogy mindezek a javak a családban férfágon öröklődnek.¹³

A fentieket összegezve megállapítható, hogy a Bánffy család több ága (bonchidai, nagyfalui, berecktelki és magyarói) egy időben szerepelt szászáregéni birtokosként, egy-egy kisebb részt bírva a településből. Az előbbi adatokon kívül a következő két példa is ezt támasztja alá: 1597-ben magyarói Bánffylosonczy Gábor, Torda vármegye ispánja, nagyfalui Bánffylosonczy Tamás és bonchidai Bánffylosonczy Ferenc,¹⁴ 1598-ban pedig bonchidai Bánffy Ferenc és magyarói Losonci Bánffy Boldizsár özvegye, Patócsi Erzsébet voltak a birtokosok.¹⁵ Feltehetően ezzel magyarázható, hogy nemesi udvarházaik, azaz birtokközpontjaik nem Régenben, hanem a közelben fekvő Berecktelkén és Magyarón, illetve a távolabbi Bánffyhunyadon, Bonchidán, Borsán és Kozárváron feküdtek. A fenti adatokból az is kiderül, hogy a család Szászáregénhez 10–12 környékbéli falut birtokolt, melyeket több részre osztottak fel, és az előbb említett udvarházakból irányítottak.

A harinai Farkas család is a szászáregéni birtokosok közé tartozott a 16. században. 1502-ben Farkas János részbirtokkal rendelkezett a mezővárosban.¹⁶ 1546-ban

¹⁰ Dáné Veronka: „*Mennyi jobbágya és mennyi portiója*”. *Torda vármegye birtokos társadalma a 17. század első felében*. Kvár 2016. (Erdélyi Tudományos Füzetek. 286.) (A továbbiakban Dáné: „Mennyi jobbágya”) 41.

¹¹ Bonchida és Szászáregén ebben faluként szerepel. KNLT Kemény család csombordi lt, 128; 1589-i átírás: uo. 133.

¹² Magyarrege, Berecktelke, Nagyoroszfalu (Torda vármegye), Nagycég, Monor, Gleden (Kolozs vármegye), Kozárvár, Szunyogszeg, Mánya, Oláhfodorháza, Szemesnye, Körtvélyes (Belső-Szolnok vármegye). Ugyanabban az évben az iktatás is megtörtént. KNLT Bánffy cs lt, I. sor., 2. alsor., fasc. L. nr. 18.

¹³ KNLT Bánffy cs lt, Középkori gyűjtemény, nr. 113; Bánffy cs lt, 1. sor., 2. alsor., fasc. DD. nr. 15.

¹⁴ KNLT Bánffy cs lt, 2. sor., 2. alsor., fasc. KK. nr. 19.

¹⁵ ErdKápjkv VIII. 1. 960. sz.

¹⁶ Km]kv II. 3261. sz.

Harinai Farkas Farkas az ugyanott levő részjóságait 400 forinton elzálogosította Kendi Ferencnek.¹⁷ 1551-ben ugyanő vitába keveredett berecktelki Bánffylosonczy Bernáttal a mezővárosi ispotály malmának építése miatt.¹⁸ Farkas Farkas és fiai a későbbiekben is birtokosként szerepelnek az oklevelekben.¹⁹

A 16. században Szászrégen sorsa részben a közeli marosvécsi váruralalom birtoktörténetéhez kapcsolódott, miután a mezőváros egy részét a vécsi várhoz csatolták. 1537-ben I. János király a korábban Werbőczy István kancellár²⁰ által bírt uradalmat (a castrumot, Bátos oppidumot, továbbá a Torda, Kolozs és Doboka vármegyében fekvő 27 egész-, illetve részbirtokot) örökjogon Szentiváni Kendi Ferenc alvajdának és fiának, Jánosnak adományozta.²¹ A szászrégeni részjóság ekkor még nem, csak a későbbiekben vált az uradalom részévé. Az 1550-es években konfliktus alakult ki Kendi Ferenc és a Bánffy család között, valószínűleg amiatt, hogy Kendi Magdolna nevű feleségének, Bánffy István lányának örökségét követelte a rokonságtól. Magyarói Bánffy Pál 1553-ban azért tiltakozott, mert Kendi Ferenc vajda Görgey várából fegyvereket küldött a közösen birtokolt Szászrégenbe, és jogtalanul a várba vitette a polgármestert és a jobbágyok borát, 1555-ben pedig amiatt, hogy Kendi Marosvécsre hurcoltatta szászrégeni kovácsát családotól.²² Szintén 1555-ben nagyfalui Bánffy István azzal a panasszal fordult Dobó István erdélyi vajdához, hogy az előző években az oppidumban levő részjóságát Kendi Ferenc erdélyi vajda magának elfoglalta, és nem akarta visszaengedni.²³ A Kendi család politikai tekintélyére világít rá, hogy Ferenc 1557-ben megszerezte a közeli görgegyi vártartományt is (Izabella királyné neki és fiainak inscribálta 9000 forinton).²⁴ 1558-ban Kendi János,

¹⁷ MNL OL F 17. Comit. Tord. K 11; KmJkv II. 4879. sz.

¹⁸ KNLT Jósika család hitbizományi levéltára. 49.

¹⁹ 1557: MNL OL, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára, F 4. Cista Comitatum (a továbbiakban F 4). Cista Tordensis. fasc.1. nr. 47; 1566: KNLT Bánffy cs lt, 2. sor., 2. alsor., fasc. KK. nr. 19; 1571: Román Nemzeti Levéltár Szeben Megyei Hivatala, Szeben (a továbbiakban SzNLT), Besztercei Evangélikus Káptalan lt. nr. 701; 1581: *A kolozsmonostori konvent fejedelemség kori jegyzőkönyvei. I. 1326–1590.* Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Bogdándi Zsolt. Kvár 2018. (Erdélyi Történelmi Adatok X. 1. Szerk. Fejér Tamás). (A továbbiakban KmFJkv) I. 305. sz.; 1585: ErdKápjkv VIII. 1. 411. sz. Vö. Dáné: „Mennyi jobbágya” 41.

²⁰ 1527-ben a Torda vármegyei Vécs castrumot és uradalmát Werbőczy István megörökölte Szobi Péter fiától, néhai Mihálytól. MNL OL F 17. Comit. Tord. U. 14. – 1529-ben más javak fejében visszaengedte János királynak, aki 6000 forinton Ártándi Pál máramarosi ispánnak és testvérének inscribálta. Ekkor két mezőváros (Bátos, Teke), illetve számos birtok tartozott a várhoz Torda, Kolozs és Doboka vármegyében. MNL OL F 17. Comit. Tord. A. 1. – 1532-ben újra Werbőczy Istvánt és fiát, Imrét iktatták az uradalomba. MNL OL F 17. Comit. Tord. U. 15, 16.

²¹ MNL OL F 17. Comit. Tord. K 7, K 34, T. 38.

²² KmJkv II. 5305, 5368. sz.

²³ MNL OL F 17. Comit. Tord. B. 62.

²⁴ Az iktatási parancsot 1557. június 21-én állították ki. MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc.1. nr. 47.

a még életben levő Ferenc fia elnyerte az általa követelt részt a mezővárosból,²⁵ ismeretes azonban, hogy 1558-ban Kendi Ferencet Izabella királyné árulás vádjával megölette, és vagyonát elkoboztatta.

Kevéssel ezután a vécsi uradalom a szászrégeni részjószággal együtt a Báthory-család kezébe került. 1562. április 19-én a gyalui várban kelt oklevele értelmében János Zsigmond a vécsi castrumot és uradalmat 6000 forinton Somlyói Báthory András, Kristóf és István tanácsuraknak inscribálta addig, amíg visszakapják a Balassa Menyhárt által tőlük elfoglalt javaikat: Szatmár és Németi mezővárosokat, Szinyér castrumot, illetve a somlyói kastélyt.²⁶ A birtokbavétel nem mehetett simán (időközben Báthory András is meghalt), mert az iktatási parancsot csak 1563. április 24-én állították ki Brassóban Báthory Kristóf tanácsúr, Báthory István váradi várprefektus és Bihar vármegyei ispán, valamint ifjabb István, Báthory András udvarmester és tanácsúr fia számára. Ez az oklevél (az 1562-ben született *inscriptió*val ellentétben) már pontosan felsorolja a nekik inscribált Torda és Kolozs vármegyei javakat, köztük a szászrégeni részbirtokot is.²⁷ Az 1570-es évek elején Báthory István vajda visszaadta Kendy Jánosnak az apja meggyilkoltatása után 1558-ban elkobzott vécsi uradalmat.²⁸ 1573-ban és 1575-ben a forrásokban ifjabb Kendi Ferenc és Antal szerepel a szászrégeni részjóság birtokosaként.²⁹ Valószínűleg 1594-ig a család kezében maradt, ezt követően 1597-ben Báthory Zsigmond Bocskai Istvánnak,³⁰ 1601-ben pedig Székely Mózesnek (utódok nélküli halála esetén testvéreinek, Székely Istvánnak) adományozta a vécsi uradalmat, a szászrégeni részbirtokkal együtt.³¹

A fentiekén kívül más nemesek is szerepelnek birtokosként. 1545-ben a mezőváros földesurai közé tartozott Horvát György, illetve apanagyfalvi Apafi György,³² az 1570-es években Mikola Ferenc és Horvát György,³³ 1590-ben pedig ruszkai Dobó Ferenc Bars vármegyei ispán, valamint kápolnai Bornemisza Boldizsár is.³⁴

²⁵ KNLT Bánffy cs lt, Középkori gyűjtemény. nr. 35, 36.

²⁶ MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc.1. nr. 16.; fasc. 3. nr. 44; fasc. 5. nr. 36. Mindhárom eredeti példány.

²⁷ Vécs castrum, Vécs egészbirtok, Régen mezővárosban, illetve Idecs, Bátos, Péntek, Paszmos, Széplak jóságokban levő részek. Az iktatáson megjelent tanúk között a Bánffy és Harinai Farkas család szászrégeni jobbágysai is szerepeltek. KNLT Bánffy cs lt, II. sor., 2. alsor., fasc. II. nr. 11 a. Az iktatási parancs: 1563. MNL OL, a Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára, F 5. Cista Diversorum Comitatum Cista 2. fasc. 4. nr. 13; Horn Ildikó: *A batalom pillérei. A politikai elit az Erdélyi Fejedelemség megszűlésének korszakában (1556–1588)*. Akadémiai nagydoktori thesis, ELTE BTK. 2013. 119.

²⁸ Uo. 210.

²⁹ Dáné: „Mennyi jobbágy” 40.

³⁰ KNLT Törzsgyűjtemény. 1. sor., 1.2 alsor., nr. 214.

³¹ KNLT Kemény család csombordi lt, 232, 233.

³² SzNLT Brukenthal gyűjtemény, 32 sor.,– N 1–5, nr. 79. f. 14.

³³ Dáné: „Mennyi jobbágy” 43, 45.

³⁴ KNLT Mike Sándor gyűjtemény. 72; MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc. 3. nr. 9.

1584-ben Gyulay Pál, István lengyel király titkára elnyerte Tompa István és Miklós nemesek szőlőjét a mezőváros szőlőhegyén, Apafi István tanácsúr szőlője mellett.³⁵ Ez a szőlő 1590-ben is Gyulay birtokában volt.³⁶ 1589-ben Pókai Péter is rendelkezett szőlővel Szászrégenben.³⁷

Szászrégent mezővárosként³⁸ először V. Márton pápának 1427. december 7-én kelt oklevélében említik.³⁹ Ezt követően az oklevelekben, eltekintve néhány kivételtől (pl. 1578-ban)⁴⁰, többnyire oppidumnak nevezik. Két jelentős privilégiumát ismerjük a 16. századból. Az egyikből kiderül, hogy Régen magisztrátusa és lakosai panaszt emeltek I. Ferdinánd magyar király előtt, hogy jöllehet Mátyás király ideje óta azzal a kiváltsággal rendelkeztek, hogy a nagyobb perek esetében a mezőváros szenátusának ítéleteit csak Beszterce város elöljárói előtt lehetett megfellebbezni, ennek ellenére az erdélyi vármegyei elöljárók saját törvényszékük elé idézik őket. Válaszul 1553. május 9-én Ferdinánd utasította a vármegyei tiszteket a kiváltság tiszteletben tartására, azzal a pontosítással, hogy az említett perek előbb Beszterce város elöljárói, majd onnan a Szász Universitas ítélőszéke előtt fellebbezhetők meg.⁴¹

A következő évből fennmaradt oklevél az oppidum további kiváltságairól és a közösség okleveleinek őrzési helyéről nyújt fontos információkat. Ferdinándnak 1554. október 31-én kelt okleveléből arról értesülünk, hogy Régen mezőváros elöljárói és lakosai kiváltságaik megerősítését kérték, miután bemutatták neki Kendi Ferenc és Dobó István vajdák két oklevelét az erre vonatkozó tanúvallatásokról. Az utóbbiakból kiderül, hogy a polgármester házában egy ládában őrzött régi privilégiumleveleket gonosztevők ládástul elvitték, és azóta sem kerültek elő: „binæ qua-

³⁵ *Az erdélyi fejedelmek Királyi Könyvei I. Báthory Zsigmond Királyi Könyvei 1582–1602.* Mutatókkal és jegyzetekkel regesztákban közzéteszi Fejér Tamás–Rácz Etelka–Szász Anikó. Kvár 2005. (Erdélyi Történelmi Adatok VII. 3. Szerk. Jakó Zsigmond). (A továbbiakban ErdKirKv). VII. 3. 483. sz.

³⁶ KmFJkv I. 809. sz.

³⁷ MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc.4. nr. 34.

³⁸ 1848. november 2-án Szászrégen a lángok martalékává vált, ekkor pusztult el a mezőváros levéltára is. Gernot Nussbächer: *Din istoria culturală a Reghinului în evul mediu* = Uő: *Din cronici și brisoave. Contribuții la istoria Transilvaniei.* Buc. 1987. (A továbbiakban Nussbächer: *Din istoria culturală*). 131.

³⁹ Ub IV. 2021. sz.; *Zsigmondkori oklevéltár.* Szerk. Mályusz Elemér–Borsa Iván et al. I–XIV. Bp. 1951–2020. (A Magyar Országos Levéltár Kiadványai. II: Forráskiadványok 1, 3–4, 22, 25, 27, 32, 37, 39, 41, 43, 49, 52, 55, 59) XIV. 1244. sz.

⁴⁰ Amikor 1578-ban felosztották néhai Bánffy Pál jószágait, Bonchida és Szászrégen faluként szerepel az oklevélben. MNL OL Kemény cs csombordi lt. 128.

⁴¹ 1553-as privilégiumukat 1566-ban II. János, 1597-ben Báthory Zsigmond, 1625-ben Bethlen Gábor, 1632-ben I. Rákóczi György, 1654-ben pedig II. Rákóczi György is megerősítette. MNL OL A Gyulafehérvári Káptalan Országos Levéltára. Libri Regii F 1 (a továbbiakban F 1), 29. kötet, 302–309. p; Bethlen Gábornak a korábbi megerősítéseket is tartalmazó 1625-es oklevelét lásd: F 1, 15. kötet, fol. 13r–16r, valamint egy 1756-os átiratban is: KNLt Bánffy cs lt, 2. sor., 2. alsor., fasc. KK. nr. 19; Nussbächer: *Din istoria culturală*. 131–132.

edam literae ... continentes in se certa et literalia et viva hominum facta testimonia super nonnullis eorum civium libertatibus et privilegiis antiquis infrascriptis, quae superioribus annis dum ea in domo sui magistri civium scrinio inclusa reposita haberentur, per fures et latrones, qui noctu domum clam suffoderent una cum scrinio sublata, et ita a civibus ipsis in hunc usque diem deperdita et abalienata perhibentur...”. Válaszul Ferdinánd megerősítette három kiváltságukat: a mezőváros polgárai szabadon vásárolhatnak és adhatnak el helybeli házakat, továbbá áttelepedhetnek más földesúr szászrégeni részbirtokára, ugyanakkor az oppidum területére került állatok nyomát nem kötelesek kiadni.⁴²

Jóllehet közigazgatásilag Torda vármegye területéhez tartozott, a mezővárost több tekintetben is (bíráskodás, egyházigazgatás) szoros szálak fűzték a Szász Universitashoz. A szász jelleg mutatkozik meg abban is, hogy a mezőváros élére többnyire nem bírót, hanem polgármestert választottak. Tíz polgármestert és bírót ismerünk név szerint 20 évből, neveik a latin oklevelekben latinul vagy magyarul, a német nyelvűekben pedig németül (szász) szerepelnek.

Szászrégen magisztrátusa:

Év	Polgármester/bíró	Esküdtek
1532	Fazakas György bíró, Thomas Fabio p ⁴³	
1543	Lukas Zatzfogel p ⁴⁴	
1544		Johannes Sartor ⁴⁵
1553–1554	Csenkes Gregor p ⁴⁶	
1557	Kádár György/Georg Niger p ⁴⁷	
1569	Stefan Milner p ⁴⁸	
1570	Georg Kürtsch bíró ⁴⁹	

⁴² „Prima talis est: quod cives oppidi Regen liberam habeant facultatem emendi et vendendi domos in eodem oppido Regen. Altera: quod coloni eiusdem oppidi de portione unius domini in portionem alterius libere migrare valeant. Tertia: quod cives de Regen vestigia pecorum furtivorum ad territorium oppidi ipsorum deducta extradare minime teneantur.” MNL OL F 1. 29. kötet, 302–309; MNL OL F 1. 15. kötet, fol. 13r–16r; KNLt Bánffy cs lt, 2. sor., 2. alsor., fasc. KK. nr. 19; Nussbächer: Din istoria culturală. 131–132.

⁴³ F 17. Comit. Tord. U. 15.

⁴⁴ *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen 1203–1585*. Von Albert Berger. Aus dem Nachlaß herausgegeben von Ernst Wagner. I–II. Band. Köln-Wien 1986; *Urkunden-Regesten aus dem Archiv der Stadt Bistritz in Siebenbürgen*. Begründet von Albert Berger. Herausgegeben von Ernst Wagner. III. Band (1571–1585). Köln 1995. (A továbbiakban Berger) I. 1640. sz.

⁴⁵ KNLt Mikó-Rhédey család levéltára. II/22.

⁴⁶ Km]kv II. 5305, 5368. sz.

⁴⁷ MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc. 1. nr. 47.; Berger II. 2351. sz. F.

⁴⁸ Berger II. 3398, 3413. sz.

⁴⁹ Berger II. 3581. sz.

Év	Polgármester/bíró	Esküdtek
1571	Varga/Sutor István p, ⁵⁰ Stefan Milner p ⁵¹	
1572	Mathias Schmidt p ⁵²	
1576	Alexander Nagy p ⁵³	
1577–1579	Mathias Schmidt/Faber p ⁵⁴	
1580–1581	Stefan Milner/Molnár István p ⁵⁵	
1582–1583	Mathias Schmidt/Kovács p ⁵⁶	
1584–1585	Stefan Milner/Molnár István p ⁵⁷	
1585	Varga István p ⁵⁸	Kovács Gergely és Szabó Bálint ⁵⁹
1596		Kupagyártó Zacharia, Kádár Pál és Szócs Márton ⁶⁰

p = polgármester

1532-ben polgármestert és bírót is megneveztek ugyanabban az oklevélben. 1553-ban és 1554-ben is volt egy időben polgármestere és bírója Szászrégennek, bár neveket a forrás nem sorol fel.⁶¹ Feltehetően a különböző birtokosok alá tartozó városrészek külön bírót választottak. Máshol is találunk erre példát, Váradon több bíró vezette a városrészeket a szekularizáció előtt, de Gyulafehérváron is a Lippa fertálynak külön bírója, míg a a Majornak nevezett román lakosságú városrészeknek külön kenéze volt.⁶² Stefan Milner polgármester szerepel gyakrabban a forrásokban, ugyanakkor észrevehető, hogy 1577–1585 között két polgármester (Mathias Schmidt, Stefan Milner) két évente váltotta egymást. Az esküdt polgárok számáról és a szenátusról nincs adatunk. A polgármesterek és esküdtek nevei többnyire mesterséget je-

⁵⁰ SzNLT Besztercei Evangélikus Káptalan lt, nr. 701.

⁵¹ Berger III. 3629, 3688. sz.

⁵² Berger III. 3839, 3859. sz.

⁵³ Berger III. 4191. sz.

⁵⁴ 1577: Berger III. 4241, 4273. sz.; 1578: III. 4408. sz.; 1579: III. 4575, 4633, 4674. sz.

⁵⁵ 1580: Berger III. 4743, 4782, 4836. sz.; 1581: 5012. sz.

⁵⁶ 1582: Berger III. 5122. sz.; 1583: III. 5194. sz.

⁵⁷ 1584: Berger III. 5316, 5317, 5320, 5322. sz.; 1585: 5372. sz.

⁵⁸ MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc. 3. nr. 14.

⁵⁹ Uo.

⁶⁰ MNL OL F 17, Comit. Tord. B. 44.

⁶¹ KNLT Bánffy cs lt. 2. sor., 2. alsor., fasc. KK. nr. 19.

⁶² Gálfy Emőke: *Izabella királyné várospolitikája: Gyulafehérvár és Várad = „Várad, Erdély kapuja...” Nagyvárad történelmi szerepe a fejedelemség korában.* Szerk. Oborni Teréz. (Tanulmányok Biharország történetéből 2.) Nagyvárad 2014. 26; Uő: *Gyulafehérvár falakon kívüli fűtere és a városvezető réteg a 16. század végén.* Történelmi Szemle LX(2018). 1. sz. 4.

lölnek, bizonyítékául annak, hogy a mezőváros magisztrátusa a kézművesrétegből került ki.

A gazdasági életről, társadalmi helyzetről keveset tudunk. Szászrégen fontos kereskedelmi útvonal mentén feküdt, az erre vonatkozó legkorábbi információ egy 1361-es rendelkezésben maradt fenn, amelynek értelmében az áruikkal Régen irányába haladó kolozsvári polgárok vámmentességet élveztek.⁶³ Szászrégen hetivásárát 1488-ban, sokadalmát 1484-ben említik a források.⁶⁴ A fejedelemség korában évi vásárát Szent Lőrinc napján (augusztus 10.) tartották.⁶⁵ A lakosok egy része valószínűleg mezőgazdasági jellegű munkát végzett, a szőlőtermesztés pedig jövedelmező lehetett (a fentiekben említettük a szőlőhegyét, amelyen Apafi Györgynek és Gyulai Pálnak is volt szőlője). Az oppidum tehetősebb polgárai kézművesmunkát végeztek, erre az iratokban szereplő számos családnévből lehet következtetni. Vanak gyakrabban előforduló (szász, latin és magyar) mesterségnevek, mint például a varga, szabó, kádár, kovács, takács, tímár, de találtunk orvos-, harangozó-, molnár-, kupagyártó-, szűcs-, fazekas-, esztergályos-, szénégető-, gyapjúszövő- mesterségre utaló nevet is.⁶⁶ A 16. században a forrásokban szép számmal előforduló magyar családnevek alapján valószínűsíthető, hogy magyarok is laktak a szász többségű mezővárosban.⁶⁷

1545-ből egy igen fontos oklevél maradt fenn a szűcsceh kiváltságairól. Ezt 1545. augusztus 2-án Szászrégen mezőváros patrónusai állították ki: losonci, másnéven bonchidai Bánffy László és Miklós, magyarói idősebb Bánffy László fiai, Bernát, László, Gábor, Pál, Ferenc, továbbá Harinai Farkas Farkas, Horvát György, valamint apanagyfalvai Apafi György. Ebből megtudható, hogy a mezőváros szűcsmestereinek (magistri pelliorum) kérésére és megsegítésükre a patrónusok a következő szabadságokat adták nekik: a régeni és máshonnan jövő vásárosok és kereskedők semmilyen bőrt, de még a szűcsműhelyekhez tartozó eszközöket sem vásárolhatták meg, sem a vásárok idején, sem máskor (kivéve az évi sokadalmakat), a vásárolt bőr elvételének terhe alatt. A mezővárosban lakó szűcsmesterek közül azok, akik nem csatlakoztak a szűcsök céhéhez (contubernium), és akiknek nem volt földesuruk (akiknek egyébként adófizetéssel tartoztak), nem vásárolhattak maguknak bőrokat addig, ameddig helyzetükön nem változtattak ilyen értelemben. Idegen szű-

⁶³ Ub II. 785. sz.; EOkm IV. 135. sz.

⁶⁴ Hetivásár 1488-ban. Szabó Károly: *Székely oklevéltár*. I–IV. Kvár 1872–1895. I. 267, CCIV. sz.; Weisz Boglárka: *Vásárok és lerakatok a középkori Magyar Királyságban*. Bp. 2012. (a továbbiakban Weisz: Vásárok) 121, 166. Sokadalom 1484-ben. Ub VII. 354–355, 4556. sz.

⁶⁵ Az 1573-as, 1606-os, 1606–1607-es kalendáriumok. Vö. Binder Pál: *Régi kalendáriumok az erdélyi és partiumi vásárokról, vagy sokadalmakról (1572–1676)*. Néprajzi Látóhatár II(1993). 1–2. sz. 111–124.

⁶⁶ SzNLT Besztercei Evangélikus Káptalan lt, nr. 701.

⁶⁷ Például: 1544-ben a régeni pap, Caspar Elzing pénzt vett át Johannes Sartor (szabó) régeni polgártól. Tanúk: Kontho Johanne, Nagy Benedek. KNLt Mikó-Rhédey cs lt. II/22.

csöknek tiltva volt szűcsműhelyben (officina), bármilyen bőrből készült tárgyakat az oppidumba bevinni és eladásra kiállítani a bőrök elvételének terhe alatt, hacsak ez nem a régeni szűcsmesterek engedélyével és akaratából történt meg. Megparancsolták Régen mezőváros mindenkori polgármestereinek és esküdt polgárainak, hogy védelmezzék a szűcsmesterek kiváltságait, kobozzák el az ellenszegülőket minden javait, és adják át a mezőváros patrónusainak.⁶⁸

Egyházigazgatási szempontból a mezőváros a középkorban és a 16. században is a régeni káptalanhoz tartozott, mely az ózdi főesperesség részét képezte.⁶⁹ Legkorábbi adatok mindkettőről az 1332–1335-ös pápai tizedjegyzékben maradtak fenn.⁷⁰ Jóllehet Régen nem tartozott a szászöldi dékánóságok joghatósága alá, lelkészei mégis élvezték az erdélyi szászoknak az 1224. évi Andreanumon alapuló kiváltságát arra vonatkozóan, hogy teljes tizedet kaptak a lakosoktól.⁷¹ A szászrégeni Szűz Máriának szentelt plébániatemplomot kegyúrként Losonci Tamás építtette, a szentély északi falába illesztett, kőbe vésett felirat szerint 1330-ban.⁷² A szászrégeni iskolamester (magister Petrus rector scholarum) első említése 1460-ból való.⁷³ A középkorban 12 régeni polgár peregrinált a krakkói egyetemre, az 1521–1600. időszakban pedig 4 régeni diák a wittenbergi és az odera-frankfurti egyetemet kereste fel.⁷⁴ A 16. század közepe táján a szászrégeni káptalan is a protestáns hitelveket fogadta el, minden bizonnyal Johannes Honterus hatására. A kezdeti időszak zűrzavarát, a régi és az új hitelvek konfliktusát világítja meg egy oklevél 1547-ből, melyből megtudjuk, hogy a kiskorú és nemes származású Nagy Orsolya apai örökségét Kozmatelkén azért vesztette el, mert eretnokséget követett el azzal, hogy házasságot kötött Mihály régeni plébánossal, a káptalan dékánjával.⁷⁵ Az 1544–1598 közötti időszakban a Johannes Honterus által megújított brassói iskola felső tagozatára Szászrégenből 6 diák iratkozott be. Közülük Josef Kimp 1544-ben kezdte magasabb tanulmányait az említett intézményben, majd 1551-től szülővárosában az új tanokat terjesztette, ahol lelkész-ként működött 1586-ban bekövetkezett haláláig. 1563-ban régeni dékánként szerepel a forrásokban.⁷⁶ Az 1540–1600 közötti időszakból még három régeni plébánost, il-

⁶⁸ SzNLT Brukenthal gyűjtemény. 32 sor.– N 1-5, nr. 79. f. 14. Másolat.

⁶⁹ Hegyi Géza: *Egyházigazgatási határok a középkori Erdélyben*. Erdélyi Múzeum LXXII(2010). 21–24.

⁷⁰ EOkm II. 1125–1258. sz. Lásd még 1403: Ub III. 1485, 1487. sz.

⁷¹ Hegyi Géza: *A plébánia fogalma a 14. századi Erdélyben*. Erdélyi Múzeum LXXX(2018). 18.

⁷² Entz Géza: *Erdély építészete a 14–16. században*. Kvár, 1996. 32–33; Rüszt-Fogarasi Enikő: *Központi helyek az erdélyi középkori vármegyékben = Erdélyi Várostörténeti tanulmányok*. Csíkszereda 2001, 34.

⁷³ Ub IV. 3201. sz.

⁷⁴ Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a középkorban*. Buk. 1979. 69; Szabó Miklós–Tonk Sándor: *Erdélyiek egyetemjárása a korai újkorban 1521–1700*. Szeged 1992. (Fontes Rerum Scholasticarum IV. Szerk. Keserű Bálint). 104, 242, 385, 2809.

⁷⁵ KNLT Jósika cs hitbizományi lt, 39.

⁷⁶ Nussbächer: Din istoria culturală. 133; ErdKirKv VII. 3. 287. sz.

letve lelkészt ismerünk név szerint: Caspar Elzing (1544),⁷⁷ Michael (1547, dékán is),⁷⁸ szebeni Georg Rasoris (1590).⁷⁹

A mezőváros ispotályát illetően az 1550-es évekből ismerünk adatokat. 1550-ben a ispotály házát (domus hospitalis) említi egy rövid fogalmazvány.⁸⁰ Az ezt követő években malmáról kapunk hírt. 1551-ben Mikola László erdélyi vicehelytartó Harinai Farkas nevében megtiltotta berecktelkei Bánffylosonczy Bernátnak, hogy helyreállíttassa a mezővárosban a Maros folyóra emelt, korábban az ispotályhoz tartozó malmot: „ab aedificatione et instructione cuiusdam molendini alias hospitalis in oppido Reghen in comitatu Tordensi existente et super fluvium Maros decurrentem”. 1554-ben Berecktelkén Bánffy Pál és néhai Bánffy Bernát özvegye, Melit Anna az ispotály malmáról az alábbi döntést hozták: „Előzőr az regeni Ispital molna felöl így egienessettek meg, hogy az malomnak egienlokeppen vyssseliek gongiat, az harmadat aggyak az Ispital zwkssegere az molnar rezzetöl megwalwan, az többy ket fele ozolion köztök gat tölttesekert, gondwisselessekerth es egieb mwnkaiokerth az zoniom halalaignan, azutan meg zalion az Ispitalra”.⁸¹

Az 1580-as és 1590-es években konfliktus alakult ki a szászrégeni káptalanhoz tartozó lelkészek és annak területén birtokkal rendelkező földesurak között több jogsérelem, de legfőképpen a tized miatt. Egy 1590. május 5-én kelt magyar nyelvű fogalmazvány szövegéből kitűnik, hogy a vizsályt az 1578. májusi kolozsvári országgyűlésnek a tized fizetésére vonatkozó határozata⁸² okozta, amely alapján a nemesek megsértették a tizedszedéssel kapcsolatos régi jogrendet a káptalan területén.⁸³ A panaszt tevő lelkészek (ministri Verbi Dei in capitulo Regnensi) Izabella királyné oklevelére hivatkoztak, mely bizonyította, hogy a régeni káptalanhoz tartozó lelkészek a Szász Universitasban élő lelképásztorokkal („kik tota decimát birnak”) azonos módon részesültek a dézsmából. János Zsigmond oklevele pedig azt a régi kiváltságukat erősítette meg, hogy a régeni káptalan volt az, akinek jogában állott „limitálni” a falvak decimájának censusát, illetve aki meghatározta, hogy mennyit kell fizetniük a „fejedelem tárházába”. Az utóbbi időben azonban a káptalanhoz tartozó birtokokon a patrónusok ezt a régi kiváltságot nem tartották tiszteletben.

Egy másik új jogszabály is lehetőséget adott a földesurak számára, hogy birtokaikon változást idézzenek elő a régi egyházi rendtartásban. Ez a többségi jogra

⁷⁷ KNLT Mikó-Rhédey cs lt, II/22.

⁷⁸ KNLT Jósika cs hitbizományi lt, 39.

⁷⁹ KNLT Mike Sándor gyűjtemény, 72; MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc. 3. nr. 9.

⁸⁰ KNLT Jósika cs hitbizományi lt, 46.

⁸¹ KNLT Jósika cs hitbizományi lt, 49, 63.

⁸² *Erdélyi Országgyűlési Emlékek*. I–XXI. (1540–1699). Szerk. Szilágyi Sándor Bp. 1875–1898. (Magyar Történelmi Emlékek III.). (A továbbiakban EOE). III. 19, 129.

⁸³ SzNLt Erdélyi Evangélikus Egyház Püspökségének levéltára. Püspöki oklevélgyűjtemény (a továbbiakban EvPOklgy). nr. 274

(maior pars) vonatkozó, az 1581. május 1–10-én tartott kolozsvári országgyűlésen született törvény előírta, hogy a település az ott élő többségi lakosság hitvallásának megfelelő lelkészt válasszon magának.⁸⁴ 1583-ban Josef Kimp szászrégeni, Georg Rasoris alsóidecsi és Georg Emerici felsőidecsi lelkészek a régeni káptalan nevében elpanaszolták a vajdának, hogy néhány nemes elűzte vagy bántalmazta a birtokain szolgáló és a káptalan joghatósága alá tartozó papokat, helyükbe törvénytelenül mászt hívott, a nekik járó tizedet elvette, a parokiális épületekben kárt tett, az istentiszteletek tartását ellehetetlenítette, a szász egyház szokásos vizitációit megakadályozta, valamint kivonta a gyülekezeteket a káptalan joghatósága alól. Válaszul a vajda helyreállította a dékán és káptalan joghatóságát, kötelezte a nemeseket a tized megfizetésére, tiltotta a vajda joghatósága alá tartozó parokiális épületek megrongálását, a lelkészek lovainak, borainak és más javainak eltulajdonítását, azok megfenyegetését, továbbá a vizitációk megakadályozását. A vajda azt is előírta, hogy a nemesek a káptalan dékánjának és tagjainak beleegyezése nélkül nem állíthattak lelkészeket a parókiák élére, és azokat csak a dékán előtt történő elítéltetésük alapján űzhették el. A káptalan és a lelkészek joghatóságának megsértése esetén a nemes a törvénynek megfelelően 200 forint büntetést volt köteles fizetni.⁸⁵ Az oklevél szövege alapján bizonyos, hogy a konfliktus nemcsak a tized eltulajdonítása miatt alakult ki, hanem a középkori jogszokáson működő régeni káptalan joghatósága is vita tárgyát képezte egyfelől a szász egyház képviselői, másfelől a magyar egyházat támogató földesurak között.

1590. április 27-én Gyulafehérváron a fejedelem, a tanácsurak, az ülnökök és az ítélőmesterek jelenlétében egy egyezés született a mezőváros patronusai és a szászrégeni káptalan között a tized ügyében. „Miert hogy az Rhegeni Captalanhoz valo egyházi emberek ez elmult esztendeobeli decimanak az arendayat megfizettek, mind az Szent Marton napi adowal egyetemben, tartozzanak az Rhegeni patronusok refundalnia[!] az dezmat ez elmult eztendeobeolit. Ez mostani eztendeobeli dezmat quartaiat penigh, miert hogy az generalis Gywlesbeli articulust fel nem bonthatna, percipialhatiak az patronusok iuxta portionem quisque suam. De illyen conditio allat, hogy az eo rezek zerint walamivel attul az fiscusnak tartoztanak az papok, eok is mind azokat meghadgyak. Az dezma arrat es Szent Marton adayat, es ha mi egyeb ez felehez walo census wagy cathedraicus wagyon, ez mind addigh percipialhatyak, mig generalis gywlesben ez feleol mas deliberatio leszen, es solwalyak az orszagbeliek az feidelemmel egygut in ea parte az papoknak zabodsagokath.”⁸⁶

⁸⁴ EOE II. 157.

⁸⁵ ErdKirKv VII. 3. 287. sz.; Ósz Sándor Előd: *A Görgeyi Református Egyházmegye egyházi társadalma a korai újkorban*. Certamen I. Szerk. Egyed Emese–Pakó László–Weisz Attila. Kvár 2013. 293–394.

⁸⁶ Radvánci Márton ítélőmester aláírásával. SzNLt. EvPOkly. nr. 273.

Valószínűleg időben ezt követte egy másik 1590-es fejedelmi rendelkezés (keletését nem tudjuk pontosan, mert az oklevél a dátum helyén megsérült). Báthory Zsigmond előtt a mezőváros patrónusai (Bánffy Farkas, Doboka vármegye ispánja, Bánffy Boldizsár, Torda vármegye ispánja, tanácsurak, ruszkai Dobó Ferenc, Bars vármegye ispánja, Bánffy Kristóf, Tamás, Gábor, János és György, valamint kápolnai Bornemisza Boldizsár) megegyeztek szebeni Georg Rasorisszal, Szászrégen egyházának pástorával az oppidum borának három quartája miatt kialakult vitában. Eszerint a bornak egy quartája a lelkészé, három quartája a patrónusoké és örökösiké lett, azzal a feltétellel, hogy régi szokás szerint minden évben Szent Márton püspök napján annak árendáját, egy quarta után 50–50, összesen 150 forintot kifizetnek a mindenkori lelkésznek. Mivel az elmúlt évben nem fizették ki, a jövő évben két évre fizessék az árendát. A szász egyházak lelkészei által fizetett egyéb adókat és terheket nem a patrónusok és örökösiké, hanem Rasoris és hivatali utódai voltak kötelesek kifizetni.⁸⁷

A helyzet nem oldódott meg az ezt követő években sem. 1592. január 3-án a régeni dékán a patrónusok miatt kialakult nehéz anyagi helyzetre hivatkozva kérelmezte a szász szuperintendenstől a neki járó adó egy részének elengedését.⁸⁸ 1594-ben pedig Báthory Zsigmond újra elrendelte, hogy a szászrégeni káptalanhoz tartozó birtokok patrónusai ezeken a településeken a dézsmát a lelkészek elől ne vegyék el, hanem engedjék át nekik, tiszteletben tartva régi kiváltságaikat.⁸⁹ A rendelet hatástanal voltát bizonyítja, hogy utasítását szinte szó szerint 1599-ben is megismételte.⁹⁰

Jóllehet közigazgatásilag Torda vármegyéhez, egyházigazgatási szempontból az ózdi főesperességhez tartozott, Szászrégen valójában sok tekintetben szorosan kapcsolódott a Szászföldhöz. Feltehetően a középkori szász telepések kiváltságainak továbbélése folytán lelkészei teljes tizedet kaptak a lakosoktól (az 1580-as konfliktusig), a káptalan területén pedig a szász egyház tartott vizitációkat. Nagy önállóságot jelentett az az előjoga, hogy a nagyobb perek esetében a mezőváros szenátusának ítéleteit csak Beszterce város, majd a Szász Universitas ítélőszéke előtt lehetett megfellebbezni. Szász minta szerint a mezőváros élére polgármestert választottak. Hangsúlyoznunk kell, hogy egyházigazgatási központ (káptalan) funkciót töltött be, illetve ispotálllyal is rendelkezett. Kereskedelmi útvonalon feküdt, már a középkorban heti vásár- és sokadalomtartási jogot szerzett. Jelentős szerepe lehetett a kézművesek munkájának a mezőváros gazdasági fejlődésében, erre utal az is, hogy a szücséhek kiváltságainak védelmére a földesurak is gondot fordítottak. Ez a szász mezőváros

⁸⁷ Eredetije: MNL OL F 4. Cista Tordensis. fasc. 3. nr. 9. Későbbi másolata: KNLt Mike Sándor-gyűjtemény, 72.

⁸⁸ SzNLt EvPOklgy. nr. 279.

⁸⁹ SzNLt EvPOklgy. nr. 293; MNL OL F 1. 7. kötet, fol. 67r–67v.

⁹⁰ MNL OL F 1. 12. kötet, fol. 136–136v.

azonban nem tartozott a Szászföldhöz, hanem már a 13. századtól kezdve magánföldesúri birtok volt, és a 16. században területe számos nemes között oszlott fel. A pereskedések, öröklések, birtokcserék és osztályok következtében gyakori volt a birtokosváltás. Mindezek együttesen hozzájárultak, hogy Régennek nem volt birtokközpontként szerepe.